

Η Ορθοδοξία του Ντοστογιέφσκι - Του Μιχάλη Κουτσού

[/ Γνώμες](#)

Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι, γνήσιος εκφραστής της Ορθοδοξίας στην Ρωσία

Από άθεος Ορθόδοξος

Έτος 1849 και ο 22χρονος επαναστάτης, Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι, συλλαμβάνεται για αποτυχημένη απόπειρα δολοφονίας κατά του Τσάρου. Η τιμωρία τόσο για τον ίδιο, όσο και των συντρόφων του θα είναι θάνατος δια απαγχονισμού σε κάποια κεντρική πλατεία της Αγίας Πετρούπολης στις 22 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους. Ενώ ετοιμάζεται να αποχαιρετήσει πρόωρα την ζωή πάνω στην παγωμένη, αφιλόξενη πλατεία, την τελευταία στιγμή κάποιος έφιππος απεσταλμένος απ' το παλάτι, διαμηνύει την απόδοση χάριτος στους μελλοθάνατους και τη μετατροπή της ποινής σε τετραετή κάθειρξη με καταναγκαστικά έργα στη Σιβηρία.

- Γράφει ο Μιχάλης Κουτσός, Φιλολόγος – Συγγραφέας

Στον δρόμο λοιπόν για την Σιβηρία και τον σιδηροδρομικό σταθμό, κάποιες γιαγιάδες απ' την περιοχή συνήθιζαν τότε να δίνουν κάποια υποτυπώδη τρόφιμα ή και Αγίες Γραφές στους φρουρούμενους αλυσοδεμένους άνδρες που έφευγαν για μακριά και να τους ευλογούνε. Εκείνος όμως άθεος. Πίστευε σε έναν κόσμο ελεύθερο από κοινωνικές τάξεις, από θρησκευτικές δεισιδαιμονίες, ωστόσο σαν κίνηση ευγενείας πήρε την Αγία Γραφή, που του δόθηκε και την έβαλε στην τσέπη.

Τους επόμενους μήνες, χρησιμοποίησε τις σελίδες της σαν προσάνναμμα για την πίπα του σε όλες εκείνες τις μοναχικές του τις στιγμές. Τις ώρες που σταματούσανε τα βασανιστήρια και έπαυαν οι εξευτελισμοί. Είχε «καπνίσει» όλο το κατά Ματθαίο, κατά Μάρκο και είχε ξεκινήσει να σκίζει από τον Ευαγγελιστή Λουκά, όταν από περιέργεια καθαρή και από βαριεστημάρα, σκέφτηκε να διαβάσει ό,τι είχε απομείνει.

Και έπεσε επάνω στην παραβολή του ασώτου υιού.

Ήταν υπέροχη η στιγμή. Σχηματοποίησε στο μυαλό του την έννοια του επαναπατρισμού, πίσω σε έναν Πατέρα, που δεν θα ρωτήσει «πού πήγες» και «τί έκανες», που δεν θα θέσει με τον τρόπο του όρους ή κάποιες προϋποθέσεις, που όλα όσα έχει να σου πει, θα τα εξέφραζε σε μια σφιχτή αγκαλιά. Ο Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι, ο άλλοτε μελλοθάνατος, θα πρέπει να την ένιωσε βαθιά αυτήν την αγκαλιά. Όταν τελείωσε όλο αυτό, έγινε κορυφαίος λογοτέχνης και διακεκριμένος διανοητής επάνω σε θέματα Ορθόδοξης θεολογίας.

Απεβίωσε στα 60 του χρόνια με την Αγία Γραφή κάτω από το προσκεφάλι του, αφήνοντας την παρακαταθήκη στον γιο του τον πρωτότοκο με την προτροπή να την διαβάζει πάντα: «Πιστεύω, έγραφε, ότι δεν υπάρχει τίποτε πιο όμορφο, πιο βαθύ, πιο συμπαθητικό, πιο λογικό, πιο ζωντανό και τέλειο από τον Χριστό. Και λέω στον εαυτό μου, με ζηλόφθονη αγάπη, όχι μόνο ότι δεν υπάρχει τίποτε, αλλ' ότι δεν μπορεί να υπάρχει. Επιπλέον, αν κάποιος μου απεδείκνυε ότι ο Χριστός δεν ταυτίζεται με την αλήθεια κι ότι, στην πραγματικότητα, η αλήθεια είναι εκτός Χριστού, θα προτιμούσα και τότε να παραμείνω με τον Χριστό, παρά να πάω με την αλήθεια...». Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι.

Η Ορθοδοξία του Ντοστογιέφσκι

Γιος ξεπεσμένου ευγενούς, ο Φιόντορ Ντοστογιέφσκι γεννήθηκε στην Μόσχα το 1821, όπου ο πατέρας του εργαζόταν ως γιατρός. Έτσι, ζώντας από κοντά τους ασθενείς, από μικρός γνώρισε την δυστυχία, τον πόνο, την αθλιότητα και τον

θάνατο. Ο πατέρας του, τύπος αυστηρός και αυταρχικός, του έδωσε μία παραδοσιακή θρησκευτική αγωγή. Όλες οι μορφές των ηρώων του κινούνται μέσα στα αδιέξοδα που προξενεί η άρνηση του Θεού και η εναγώνια αναζήτηση της πίστης και του θείου. Και αυτό φαίνεται με τον πιο έκδηλο τρόπο στους »Αδελφούς Καραμαζόβ».

Ελεύθερος μετά την αποφυλάκισή του ξαναβρίσκει την συγγραφική του δημιουργικότητα, γράφει και δημοσιεύει ακατάπαυστα. Ωστόσο, η προσωπική του ζωή δεν έγινε καλύτερη παρά την λογοτεχνική του φήμη. Οι δανειστές τον πίεζαν, η γυναίκα του πέθανε, συνέχισε να έχει προβλήματα με τις τσαρικές αρχές. Και εσωτερικά, η ταραγμένη του ψυχή αναζητούσε απεγνωσμένα την γαλήνη της στον Θεό, την αρμονία, την αλήθεια. Όλα αυτά όπως ήταν φυσικό, επηρέασαν το συγγραφικό του έργο, και οι προσωπικές του εμπειρίες και αγωνίες προβάλλονται στους λογοτεχνικούς του ήρωες.

Το κύριο ενδιαφέρον του Ντοστογιέφσκι επικεντρώνεται στα αισθήματα και τις σκέψεις του ατόμου. Αναπτύσσει αριστοτεχνικά τον λογοτεχνικό μύθο, την πλοκή των έργων του, η οποία χρησιμεύει, μέσα από τα γεγονότα που περιγράφει, ως μία βαθιά διείσδυση στα πολύπλοκα ψυχολογικά και φιλοσοφικά ζητήματα, στο βαθύτερο είναι της ανθρώπινης ύπαρξης. Τα έργα του Ντοστογιέφσκι μπορούν να χαρακτηρισθούν ως ψυχολογικά μυθιστορήματα, τα οποία πίσω από το πέπλο μίας ιστορίας μυστηρίου. Οι ήρωες του Ντοστογιέφσκι παλεύουν με τους δαίμονες της ταραγμένης τους ψυχής, καταφεύγουν σε εκ προμελέτης φόνους (Έγκλημα και Τιμωρία), σε συνωμοσίες (Δαιμονισμένοι), σε δολοπλοκίες, στον φόνο και την τρέλα (Ο Ηλίθιος), οδηγούνται στον φόνο ή την αυτοκτονία αρνούμενοι τον Θεό και την κοινωνία (Κυρίλοβ), κινούνται σε ένα πλαίσιο ματαιότητας, άρνησης του Θεού, της ηθικής, των κοινωνικών αξιών. Σε όλα τα μυθιστορήματα οι ήρωες, αγνοί και ραδιούργοι, εγκληματίες και ασθενικοί, ιδεαλιστές και μηδενιστές, άνθρωποι του υποκόσμου και αναζητητές της αλήθειας, όλοι προκαλούν τον Θεό και την κοινωνία.

Το χαρακτηριστικότερο τμήμα του μυθιστορήματος που συνοψίζει την αλαζονική απόρριψη του Θεού, όπως την εκφράζει ο Ιβάν Καραμαζόβ, είναι ο φανταστικός του διάλογος ανάμεσα στον Χριστό που επιστρέφει στην γη, και τον Μέγα Ιεροεξεταστή της Εκκλησίας. Η αφήγηση τοποθετείται στην Σεβίλλη. Ο Μέγας Ιεροεξεταστής διατάζει την σύλληψη του Χριστού και Τον καταδικάζει να καεί στην πυρά. Με τον φανταστικό αυτόν διάλογο ο Ντοστογιέφσκι θέλει να καταδικάσει την εγωιστική αλαζονεία της Δυτικής εκκλησίας, και κατ' επέκταση κάθε εξουσίας που έχει θεοποιήσει την δύναμή της και έχει επιβάλλει βαριά και δυσβάστακτα φορτία στον άνθρωπο, που αποστερεί την ελευθερία του ανθρώπου

και την δυνατότητά του για λύτρωση

Σημαντική για την κατανόηση της χριστιανικής κοσμοθεωρίας του Ντοστογιέφσκι αποτελεί η μορφή του στάρετς Ζωσιμά, του πνευματικού γέροντα ηγουμένου του μοναστηριού, όπου ο Αλιόσα είναι δόκιμος μοναχός. Ο στάρετς Ζωσιμάς είναι ο πνευματικός σύμβουλος και καθοδηγητής των ανθρώπων που έρχονται προσκυνητές στο μοναστήρι του, αυτός που θεραπεύει τις ψυχικές και σωματικές ασθένειες των ανθρώπων και τους συμφιλιώνει με τον ταραγμένο τους εαυτό και με τον Θεό.

Πρότυπο για την παρουσίαση του χαρακτήρα του στάρετς Ζωσιμά απετέλεσε για τον Ντοστογιέφσκι ο σύγχρονός του και φημισμένος στάρετς Αμβρόσιος της Όπτινα. στον οποίο πολλές φορές είχε καταφύγει ο Ντοστογιέφσκι, αλλά και άλλες σημαντικές προσωπικότητες της Ρωσίας, όπως οι συγγραφείς και λογοτέχνες Λέων Τολστόι και Νικολάι Γκόγκολ, κ.ά. Όσον αφορά τις διδαχές του στάρετς Ζωσιμά που καταγράφονται στους «Αδελφούς Καραμαζόβ» σαφώς ο Ντοστογιέφσκι έχει υπ' όψη του τα κείμενα του αγίου Τύχωνα Σαντόνσκι, Ρώσου επισκόπου του 18ου αι.

Ο Ντοστογιέφσκι ζει μέσα στην πνευματικότητα της Ορθοδοξίας, διατηρεί επαφή και επικοινωνία με τα ρωσικά μοναστήρια και τους φημισμένους στάρετς, και έχει ακλόνητη την πεποίθηση ότι η ομορφιά και η αρμονία της Ορθοδοξίας μπορεί να σώσει την Ρωσία και τον κόσμο ολόκληρο από την τυραννία του σύγχρονου ορθολογιστικού τρόπου ζωής που διέπει τις σύγχρονες κοινωνίες.

Στους Αδελφούς Καραμαζόβ η κεντρική πνευματική και καθοδηγητική μορφή, που ενσαρκώνει όλες τις χριστιανικές πνευματικές αξίες του Ντοστογιέφσκι είναι ο στάρετς Ζωσιμάς. Σε αυτόν καταφεύγουν οι χαρακτήρες του μυθιστορήματος σαν σε πνευματικό διαιτητή και συμφιλιωτή των διαφορών τους η οικογένεια Καραμαζόβ, αλλά και πλήθος προσκυνητών. Ο Ντοστογιέφσκι μας εξηγεί τον θεσμό του στάρετς και την λειτουργία του στην κοινωνία και την ζωή των πιστών: «Στάρετς είναι αυτός που... εκλέγοντάς τον, απαρνιέστε τη θέλησή, Ο απαρνούμενος τον εαυτό του το δέχεται θεληματικά, με την ελπίδα πως ύστερα από μακρόχρονη διαδικασία θα νικήσει τον εαυτό του, θα γίνει κύριος του εαυτού του μέσα από την διά βίου υπακοή, τελικά θα φθάσει στην απόλυτη ελευθερία, θα ελευθερωθεί από τον εαυτό του».

Η υπακοή στον στάρετς προϋποθέτει μια αδιάκοπη εξομολόγηση και έναν αδιάρρηκτο δεσμό. Ο λαός σέβεται πολύ τους στάρετς, άνθρωποι του λαού και επιφανή πρόσωπα συρρέουν να τους προσκυνήσουν, να τους εξομολογηθούν τις αμφιβολίες τους, τα αμαρτήματά τους, τα πάθη τους, και να ζητήσουν συμβουλές

και οδηγίες. Η μορφή του στάρετς Ζωσιμά μας θυμίζει τους διορατικούς εκείνους γέροντες της Ορθοδοξίας που με αγάπη και κατανόηση εδώ και αιώνες γαληνεύουν ψυχές και τις συμφιλιώνουν με τον Θεό.

Αποσπάσματα από τις διδαχές του στάρετς Ζωσιμά,

Αλήθεια και γνησιότητα στην πίστη:

»Το κυριότερο είναι να μη λέτε ψέματα στον ίδιο τον εαυτό σας. Αυτός που λέει ψέματα στον εαυτό του και πιστεύει στο δικό του ψέμα, φθάνει στο σημείο να μην βλέπει καμία αλήθεια ούτε μέσα του ούτε και στους άλλους-και έτσι χάνει κάθε εκτίμηση για τους άλλους και για τον εαυτό του».

Παρηγοριά για τις μητέρες που χάνουν τα παιδιά τους:

Γι' αυτό και σύ, μητέρα, της είπε ο άγιος, να χαίρεσαι και να μην κλαις, γιατί τούτη την στιγμή το μωρό σου βρίσκεται κοντά στον Κύριο, ανάμεσα σε αγγέλους, και θα χαίρεται και θα παίζει και θα προσεύχεται για σένα».

Για την μετάνοια και την αγάπη:

Δεν υπάρχει αμάρτημα που να μπορεί να εξαντλήσει την αστείρευτη αγάπη του Θεού. Φρόντιζε μονάχα για την αδιάκοπη μετάνοια και διώξε τον φόβο από την καρδιά σου. Πίστευε ότι ο Θεός σε αγαπάει παρ' όλο που αμάρτησες. Αφού μετανοείς θα πει πως αγαπάς. Η αγάπη είναι κάτι ανεκτίμητο, με αυτήν μπορείς όλον τον κόσμο να αποκτήσεις και όχι μόνον τις δικές σου αμαρτίες μα και τις ξένες μπορείς να εξαγοράσεις».

Η Εκκλησία μέσα στο Κράτος και την κοινωνία:

»Η Εκκλησία πρέπει να περιλαμβάνει μέσα της όλο το κράτος και όχι να αποτελεί μία μικρή μεριά του. Δεν πρέπει η Εκκλησία να επιδιώκει σαν μελλοντική κατάκτηση να βρει μία ορισμένη θέση μέσα στο Κράτος όπως κάνει κάθε κοινωνικός σύνδεσμος ή ένας σύνδεσμος-σωματείο ανθρώπων που επιδιώκουν θρησκευτικούς σκοπούς. Ο Ντοστογιέφσκι επιθυμεί να δει την Εκκλησία να μεταμορφώσει την κοινωνία και όχι να καταστεί η ίδια κράτος και κοσμική εξουσία. Πιστεύει ακράδαντα και το έχει γράψει πως ο ρόλος της Ορθοδοξίας θα είναι καθοριστικός για το μέλλον της ανθρωπότητας, αφού »η ομορφιά της Ορθοδοξίας θα σώσει τον κόσμο» από την ασχήμια, την κοινωνική ανισότητα, την ηθική παρακμή. Η εκκοσμίκευση της Εκκλησίας και η απώλεια του πνευματικού της προσανατολισμού, αυτό είναι το όνειρο της Ρώμης. Αυτό είναι ο τρίτος πειρασμός του Σατανά! Μα απεναντίας, όταν το κράτος μεταμορφώνεται σε Εκκλησία

(=κοινωνία πιστών), και γίνεται μία παγκόσμια εκκλησία, αυτός είναι ο μεγάλος προορισμός της Ορθοδοξίας στον κόσμο. Η Εκκλησία μεταμορφώνει τους αμαρτωλούς και τους εγκληματίες. Η Εκκλησία δεν αφορίζει, καθοδηγεί πατρικά.

Δοκιμασία και θλίψη στην ζωή:

»Για την μεγάλη αποστολή που έχεις να εκπληρώσεις στον κόσμο, έχεις πολύ δρόμο να κάνεις ακόμα . Όλα θα πρέπει να τα υποφέρεις, και θα έχεις πολλή δουλειά. Ο Χριστός είναι μαζί σου. Κράτησέ Τον μέσα σου και Αυτός θα σε φυλάξει. Και μην ξεχνάς ποτέ αυτό: «να γυρεύεις την ευτυχία μέσα από την θλίψη».

Ο στάρετς Ζωσιμάς πριν πέσει για ύπνο, πέφτει στα γόνατα και προσευχήθηκε πολλή ώρα. Προσευχόταν: «Θεέ μου, ευσπλαχνήσου όλους, φύλαξε τους δυστυχισμένους, εκείνους που τους λείπει η γαλήνη και οδήγησέ τους. Εσύ ξέρεις τον δρόμο. Δείξε τους την οδό της σωτηρίας. Εσύ είσαι η αγάπη, και Εσύ θα στείλεις σε όλους την χαρά!».

Ο άνθρωπος χωρίς Θεό:

Ο άνθρωπος που έχει απορρίψει τον Θεό, έχει γκρεμίσει και κάθε ηθικό ή συνειδησιακό φραγμό. Στην θέση του Θεού ο άνθρωπος ανυψώνει τον εαυτό του, αντικαθιστά την πρόνοια του Θεού με την αλαζονική εμπιστοσύνη στις ανθρώπινες δυνατότητες, στον νέο απελευθερωμένο τύπο ανθρώπου, στον υπεράνθρωπο που αυτοθεοποιείται (Νίτσε). Αυτό που πολλοί το θεωρούν ως πρόοδο της ανθρωπότητας στην πραγματικότητα αποτελεί οπισθοδρόμηση στην βαρβαρότητα. Συνείδηση! τι είναι συνείδηση; Εγώ ο ίδιος την φτιάχνω. Γιατί λοιπόν βασανίζομαι; Από συνήθεια πανανθρώπινη εφτά χιλιάδων ετών. Ας την ξεσυνηθίσουμε και θα γίνουμε θεοί».

Ο κόσμος διακήρυξε την ελευθερία του. Έχεις υλικές ανάγκες και δεν πρέπει να φοβάσαι να τις ικανοποιήσεις, ακόμη και να τις πολλαπλασιάσεις. Αυτό είναι το δόγμα του σημερινού κόσμου. Νομίζουν πως αυτό θα πει ελευθερία, η αύξηση και η γρήγορη ικανοποίηση των αναγκών, διαστρεβλώνουν την φύση τους, αποκτούν πολλές και άσκοπες, ανόητες επιθυμίες. Ζούνε για να ζηλεύουν ο ένας τον άλλο, για τις σωματικές απολαύσεις και τις επιδείξεις.

Τι είναι Κόλαση: έλλειψη αγάπης.

΄Κόλαση είναι το μαρτύριο το να μην αγαπάει κανείς. Οι κολασμένοι ευχαρίστως θα δέχονταν τις φλόγες, γιατί με τα σωματικά μαρτύρια θα ξεχνούσαν το μεγάλο ψυχικό μαρτύριο που είναι και το πιο τρομερό. Τίποτε δεν μπορεί να τους απαλλάξει από το ψυχικό μαρτύριο, γιατί δεν είναι εξωτερικό, το έχουν μέσα τους.

Γιατί και αν ακόμη τους συγχωρούσαν οι δίκαιοι από τον Παράδεισο, βλέποντας τα μαρτύριά τους και τους καλούσαν κοντά τους με αγάπη απεριόριστη, τα μαρτύρια των κολασμένων θα μεγάλωναν, γιατί με την συγγνώμη αυτή θα έπρεπε να ανταποδώσουν αγάπη ενεργητική και γεμάτη ευγνωμοσύνη στους δικαίους, κάτι που τους είναι αδύνατο πια να δείξουν».

Όλα αυτά τα έχει εγκολπωθεί ο Ντοστογιέφσκι και βασιζόμενος σε αυτά προχωρεί σε δικές του αναλύσεις είτε θεωρητικές είτε πρακτικές στην περιγραφή των ηρώων του. Τα θέματα που τον προβληματίζουν είναι η στάση του ανθρώπου μπροστά στην ζωή και τον θάνατο αλλά και η κοινωνική δικαιοσύνη, για την οποία ασχολήθηκαν και μίλησαν πολλοί συγγραφείς, λογοτέχνες και πολιτικοί. Όλοι οι διανοούμενοι στην Ρωσία αντιμετωπίζουν τον τρόπο επικράτησης της κοινωνικής δικαιοσύνης. Άλλοι ακολουθούν τον επαναστατικό τρόπο και την επιβάλλουν με «το σφυρί και το δρεπάνι», όπως ο Μάρξ, ο Λένιν και ο Τρότσκι, κι άλλοι προτιμούν την ειρηνική επανάσταση με την αναμόρφωση του ανθρώπου, όπως ο Τολστόϊ και ο Ντοστογιέφσκι. Η στάση τους απέναντι στην θρησκεία και μάλιστα απέναντι στην Ορθοδοξία είναι βασική και θεμελιώδης. Τις ανησυχίες και τους προβληματισμούς για κοινωνική δικαιοσύνη των Τελστόϊ και Ντοστογιέφσκι την παρερμήνευσαν, μένοντας στους δικαιολογημένους προβληματισμούς χωρίς να φτάνουν σε μια θετική αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων. Γι' αυτούς η θρησκεία είναι «το όπιο του λαού», που αποκοιμίζει τον λαό και τον κάνει δεκτικό κάθε προσβολής και εκμετάλλευσης. Η βίαιη και άθεη αυτή επιβολή της κοινωνικής δικαιοσύνης δοκιμάστηκε και απέτυχε, όχι παντελώς, διότι υπάρχουν και θετικά στοιχεία στην αντιμετώπιση των εργαζομένων από τους εργοδότες. Η αιτία όλων αυτών των φαινομένων είναι η θρησκεία και μάλιστα η Ορθοδοξία, την οποία το Ντοστογιέφσκι πολύ νωρίς την προσδιόρισε και έριξε όλο το βάρος της συγγραφικής του δραστηριότητας στην ανάδειξη της Ορθοδοξίας με τους καταξιωμένους στάρετς, που είναι κάτι παρόμοιο με τους πάμπολλους γέροντες του Αγίου Όρους, οι οποίοι τροφοδότησαν και τροφοδοτούν την άρρωστη κοινωνία μας.

Πηγή: pemptousia.gr